A FI OM – O ARTĂ SAU UN DESTIN? – EDUCAȚIA PENTRU VALORI ÎN ȘCOALA ALTFEL

Alla APOPEI,
doctorandă la Școala de Studii Filologice
a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Omul - oglinda prin care trebuie privit Universul (George Bernard Show)- citat din romanul *Tema pentru acasă* de Nicolae Dabija

Rezumat. *Citatul „Omul – oglinda prin care trebuie privit Universul” din romanul Tema pentru acasă de Nicolae Dabija constituie punctul de plecare al unei reflecții profunde asupra importanței educației pentru valori în epoca actuală. Într-un context marcat de provocări globale, digitalizare accelerată și crize morale, educația valorică devine esențială pentru formarea tinerilor ca indivizi responsabili, critici și empatici. Activitatea desfășurată în cadrul Programului național „Școala altfel”, prin întâlnirea elevilor cu scriitorul Nicolae Dabija, a reprezentat un model de educație nonformală care promovează lectura, gândirea critică, reflecția morală și sensibilitatea culturală. Dialogul cu autorul, atelierele de creație literară și dezbaterile au contribuit la dezvoltarea conștiinței identitare, a umanismului și a capacității de introspecție a elevilor. Acest demers educațional a demonstrat că literatura poate funcționa ca un catalizator pentru cultivarea valorilor fundamentale și pentru formarea unei generații capabile să răspundă provocărilor lumii contemporane cu demnitate, solidaritate și responsabilitate.*

Cuvinte-cheie: *Educație pentru valori, scriitorul Nicolae Dabija, programul „Școala altfel”, morală și umanism, formare identitară, lectură reflexive, dialog cultural, tineri și valori, educație nonformală.*

BEING HUMAN: AN ART OR A DESTINY? VALUE-ORIENTED EDUCATION WITHIN THE SCHOOL OTHERWISE NATIONAL PROGRAM

Summary. *The quote "Man – the mirror through which the Universe must be viewed" from Nicolae Dabija's novel Homework Assignment serves as the starting point for a profound reflection on the importance of value-based education in today's world. In a context marked by global challenges, rapid digitalization, and moral crises, value education becomes essential for shaping young people into responsible, critical, and empathetic individuals. The activity organized within the framework of the national program "School Otherwise", through students' encounter with the writer Nicolae Dabija, represented a model of non-formal education that promotes reading, critical thinking, moral reflection, and cultural sensitivity. The dialogue with the author, literary creation workshops, and debates contributed to the development of students' identity awareness, humanism, and introspective capacity. This educational initiative demonstrated that literature can function as a catalyst for cultivating fundamental values and for forming a generation capable of responding to contemporary global challenges with dignity, solidarity, and responsibility.*

Keywords: *Value-based education, writer Nicolae Dabija, School Otherwise program, morality and humanism, identity formation, reflective reading, cultural dialogue, youth and values, non-formal education.*

Rolul educației pentru valori în epoca actuală. Într-o epocă a provocărilor globale, în care manipularea și dezinformarea generează crize și instabilitate socială, educația tineilor pentru valorile morale este o prioritate națională. Într-o lume globalizată, în care diversitatea culturală și ideologică este mai prezentă ca oricând, valorile comune (*e.g.* respectul, onestitatea și compasiunea) sunt esențiale pentru a preveni polarizarea și fragmentarea socială, contribuind la consolidarea identității și coeziunii sociale. În era digitală, fluxul masiv de informații poate face dificilă separarea adevărului de minciună, iar valorile precum integritatea, gândirea critică și respectul pentru adevăr ajută indivizii să fie mai rezistenți la manipulare și să ia decizii informate. Problemele legate de schimbările climatice, conflictele geopolitice și inegalitatea socială cer soluții bazate pe solidaritate, responsabilitate și empatie. Valorile umane ajută tinerii să navigheze mai ușor prin complexitatea lumii moderne, oferind un cadru etic care sprijină luarea deciziilor morale, să construiască comunități mai reziliente și să se formeze ca lideri responsabili. Nu este de negat faptul că într-o epocă a individualismului exacerbat și a tehnologizării accelerate, valorile promovează conexiunea umană autentică și combat tendința de izolare emoțională sau spirituală. Educația pentru valori reprezintă, așadar, un fundament esențial pentru menținerea armoniei, dezvoltarea umanității și adaptarea responsabilă la provocările contemporane, ajutând la definirea noastră ca oameni, dar și ca membri ai societății într-o epocă în care se face trecerea de la umanism la transumanism.

Programul național „Școala altfel” este implementat în România din anul școlar 2011-2012, cu scopul de a oferi elevilor oportunități de învățare prin activități nonformale și extracurriculare, care să contribuie la dezvoltarea lor personală și socială, în afara cadrului tradițional de predare. Programul se desfășoară timp de o săptămână, într-o perioadă stabilită de fiecare unitate de învățământ, diferită de programul obișnuit al orelor de curs, prin diversificarea metodelor educaționale și a experiențelor de învățare care contribuie la dezvoltarea abilităților practice, a creativității și la implicarea socială a elevilor.

Un exemplu de activitate din acest program a fost întâlnirea liceenilor din județul Iași cu scriitorul din Republica Moldova, Nicolae Dabija, organizată în sala de festivități a Colegiului Național „Costache Negruzzi” din Iași, pe 10 aprilie 2014, de către Inspectoratul Școlar Județean Iași și Editura „Doxologia” din Iași. La eveni-

ment au participat peste 250 de elevi din 15 unități de învățământ gimnazial și liceal, alături de profesorii și părinții lor.

Scopul activității: Cultivarea valorilor umane fundamentale și a sensibilității morale a tinerilor prin dialogul cultural cu scriitorul Nicolae Dabija și opera sa, în cadrul parteneriatului educațional trasnfrontalier între Inspectoratul Școlar Județean Iași cu Direcția Generală de Educație, Tineret și Sport din Chișinău.

Obiectivele activității

Cognitive:

- Familiarizarea elevilor cu personalitatea și opera lui Nicolae Dabija.
- Promovarea ideilor și valorilor umaniste prezente în scrierile lui Nicolae Dabija.

Afective:

- Stimularea sensibilității și empatiei elevilor față de valorile morale, culturale și estetice prin lectura operei scriitorului.
- Încurajarea unei perspective reflexive asupra conceptului de „a fi om”.

Comportamentale:

- Implicarea elevilor în activități de dezbatere, scriere creativă și discuții pe tema valorilor umane.
- Consolidarea abilității elevilor de a analiza și aplica valori literare în viața personală.

Descrierea activității. Activitatea, inițiată de I.S.J. Iași, a reprezentat pentru elevii participanți o invitație la lectură, o descoperire a celul mai citit roman din Republica Moldova, în ultimii zece ani, „Tema pentru acasă”, piblicat în 2009, astăzi ajuns la a 12-a ediție, dedicat intelectualității basarabene „din toate timpurile”. Este un dialog intergenerațional între scriitorul cu renume internațional, membru de onoare al Academiei Române, autor de poezie, proză, manuale școlare, și elevii din mai multe licee ieșene, dornici să răspundă la dilema romanului „A fi Om e o artă sau un destin?”.

Numărul mare de participanți, interesați, în mod real, să-l cunoască „în carne și oase” pe scriitorul Nicolae Dabija, tribunul neamului care a trezit prin slova sa conștiința națională a românilor de peste Prut în anii 90, și să-i descopere opera. Elevii au fost încântați să intre cu scriitorul într-un dialog interesant despre literatură, istorie, spiritualitate, captivați de răspunsurile profunde ale scriitorului Nicolae Dabija, cu ecou pe termen lung pentru participanții aflați la vârsta căutărilor prin provocările lansate de temele cărților sale. Au dezbătut dacă „a fi om” este o artă care se construiește cu migală sau un destin predeterminat, argumentând cu exemple din operele lui Dabija și din realitatea contemporană. Reprezentanții de la Inspectoratul

Școlar Județean din Iași (prof. dr. Mariana Pop - Inspector Școlar General Adjunct, prof. Cezar Zaharia – inspector pentru limba și literatura română), ai partenerilor (Catalin Jekel - directorul Editurii “Doxologia”) și din mass -media care și-au exprimat opiniile referitoare la valoarea artistică și etică a scrierilor autorului au creat anvergura acestei manifestări educaționale. După evenimentul din sala de festivități, au fost organizate ateliere de scriere creativă, elevii fiind provocați să își exprime viziunea asupra „artei de a fi om” prin poezie, proză scurtă sau eseu. Cele mai bune eseuri sau poezii au fost ulterior premiate și publicate în revista „Univers didactic”. Pe parcursul evenimentului, participanții au fost introduși în lumea cărților autorului prin expoziția literară în spațiul amenajat cu exemplare din operele lui Nicolae Dabija. În încheiere, elevii au primit autografe oferite de Nicolae Dabija pe cărțile sale, achiziționate de către participanți. Activitatea a fost organizată și moderată de către inspectorul pentru proiecte educaționale de la I.S.J. Iași, prof. Alla Apopei, fiind premiată la competiția națională „O activitate de succes”, desfășurată de Ministerul Educației din România.

Rezultatele alteptate. Dincolo de dialogul provocator și autentic, construit în jurul întrebării lait-motiv din romanul lui Nicolae Dabija, activitatea a reprezentat un reper în identificarea modelelor din literatură și din viața reală, un îndemn la lectură și un mod de introspecție și identificare a propriilor valori pentru participanți. Elevii au luat contact direct cu scriitorul și opera sa, au achiziționat cărți, au primit autografe individualizate, au avut posibilitatea să-i adreseze întrebări referitoare la viață, operă, artă și tainele scrisului, devenirea și recunoasterea acestuia pe plan internațional. Câțiva elevi din școli diferite i-au luat interviuri pentru revistele pe care le editează, exersându-și abilitățile jurnalistice. Mulți au afirmat în intervențiile lor că profesorul Mihai Ulmu sau Maria Răzeșu au devenit eroii și modelele lor, după lectura romanului „Tema pentru acasă”. Pe termen lung, această întâlnire contribuie la dezvoltarea gândirii critice și a sensibilității culturale a elevilor. Îi încurajează pe tineri să exploreze literatura ca mijloc de autocunoaștere, dezvoltare personală și implicare socială.

Impact. Elevii, profesorii, părinții și invitații au fost foarte încântați de această întâlnire cu scriitorul Nicolae Dabija, de dialogul deschis, care i-a invitat la cunoaștere, la descoperirea valorilor etice și estetice ale operei literare, la meditație asupra istoriei si a destinului uman. Activitatea a creat un context favorabil pentru integrarea valorilor culturale și morale în procesul de învățare, a creat o legătură între tineri și autori reprezentativi ai literaturii române, aducând mai aproape de ei scriitorii din stânga Prutului.

Impactul acestui proiect poate fi măsurat și în feed-back-ul participanților, iden-

tificat în impresiile de după eveniment și în articolele refectate de presa ieșeană: „Consider că acest gen de activitate este foarte util pentru liceeni care sunt, din ce în ce mai mult, atrași de internet, uitând că adevărata resursă de formare este Omul, cu valorile lui specifice și de neînlocuit.” (Carol Călin, vicepreședinte al C.J.E. Iași, elev la Colegiul „Costache Negruzzi” Iași).

„M-au încercat sentimente antitetice după lecturarea acestui roman-document: aversiune faţă de regimul stalinist, respect faţă de profesorii care îşi realizau menirea cu pistolul la brâu, compasiune faţă de de Mihai Ulmu şi Speranţă legată de acea subtilă „‘chemare a inimii” invocată de Maria Răzeşu. Domnul Nicolae Dabija, a reușit să producă diverse game afective azi, la această întâlnire, așa cum face mereu în scrierile sale.” (Prof. Alina Vaipan, Liceul Teoretic „Dimitrie Cantemir” Iași).

„Mă bucur foarte mult să observ că sunt încă atâția colegi care nu au uitat că lectura ne formează, ne umanizează, ne perfecționează. Activitatea mi s-a părut foarte interesantă. Cred că ar trebui să facem mai des astfel de întâlniri cu oameni care constituie adevărate modele pentru noi.” (Alexandra Frunză, elevă la Liceul Teoretic „Vasile Alecsandri”).

„Mesajul cărţii este înălţător: binele este cel care salvează umanitatea din noi. În multe fragmente din roman autorul demonstrează acest lucru, binele apare acolo unde te aştepţi mai puţin (soldatul rus care o ajută pe Maria să afle unde a fost trimis Mihai Ulmu, bătrânul cu picior de lemn care-i întinde o pâine, doamna de fier care-i spune lui Ulmu unde se află mormântul Mariei şi unde şi-ar putea găsi fiul, prizonierii care nu se răzbună pe mişelul Kudreavţev etc.) şi iese mereu învingător. Cred că această lecție trebuie să fie frecvent repetată și învățată în școală de către tânăra generație, atât în cadrul activităților formale, cât și nonformale.” (Prof. Liliana Rusu, Liceul Pedagogic „Vasile Lupu” Iaşi).

„Pentru mine, întâlnirea cu scriitorul N. Dabija a fost o provocare, atât pentru lectură, cât și pentru meditație. Mi-a plăcut foarte mult originalitatea scriitorului, care se reflectă atât în operă, cât și în atitudinea față de public.” (Robert Ciubotaru, elev la Colegiul Național „Emil Racoviță” Iași).

„Ştim cu toţii că Basarabia a fost sub influenţă rusească foarte multă vreme. Faptele autorităţilor au fost de nedescris, mai ales valurile de deportări, care au despărţit familii şi le-au impus acestora să ducă o viaţă precară în zonele nordice ale Rusiei Sovietice. Întâlnirea cu N. Dabija a însemnat pentru mine o adevărată descoperire a lucrurilor care contează în viață: adevărul, speranța, crdința, iubirea și apartenența la un neam, o istorie, un destin.” (Liana Jescu, părinte al unei eleve din Iaşi).

Așadar, educația pentru valori, o ancoră esențială într-o societate marcată de schimbări rapide și provocări globale, a reprezentat în cadrul acestei activități din ca-

drul programului „Școala altfel” un prilej unic de reflecție asupra dimensiunii morale și culturale a umanității. Dialogul cu scriitorul Nicolae Dabija și activitățile creative au creat elevilor oportunitatea de a descoperi puterea empatiei, a respectului și a integrității, formându-și repere solide pentru viitor. În modul acesta, educația participativă și autentică nu doar că răspunde nevoilor tinerei generații, dar contribuie și la consolidarea unei societăți bazate pe demnitate, solidaritate și adevăr. Într-o lume din ce în ce mai complexă, valorile umane rămân fundamentul pe care se clădește o comunitate puternică și un viitor sustenabil.

Referințe bibliografice:

1. DABIJA, N. Temă pentru acasă. Iași: Princeps Edit, 2009.
2. DABIJA, N. Ochiul al treilea. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1975.
3. DABIJA, N. Apă neîncepută, poeme. Chișinău: Literatura Artistică, 1980.
4. DABIJA, N. Pe urmele lui Orfeu, eseuri. Chișinău: Literatura Artistică, 1983.
5. DABIJA, N. Zugravul anonim, poeme. Chișinău: Literatura Artistică, 1985.
6. DABIJA, N. Nasc și la Moldova oameni, povestiri pentru copii (carte de lectură pentru clasa IV-a). Chișinău: Hyperion, 1992.
7. DABIJA, N. Lacrima care vede. Iaşi: Junimea, 1994.
8. DABIJA, N. Nu vă îndrăgostiți primăvara. Nuvele. Chișinău: Editura pentru Literatură și Artă, 2013.
9. ORDIN nr. 3.818 din 3 iunie 2013 privind structura anului şcolar 2013-2014.
10. GHEORGHIU, M. D. Educația valorilor în școală. Iași: Editura Polirom, 2007.
11. CUCOȘ, C. Educația pentru valori morale. Iași: Editura Polirom, 2014.